HOZIRGI O‘ZBEK HIKOYACHILIGIDA MA’NAVIY-AXLOQIY MAVZULAR TALQINI TADQIQI
(Zulfiya Qurolboy qizining hikoyalari misolida)

Ruziboyev Bobir Mirzakulovich
mustaqil tadqiqotchi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada XXI asr o‘zbek nasrining iste’dodli vakilasi Zulfiya Qurolboy qizi hikoyalarida ma’naviy-axloqiy muammolarning badiiy-falsafiy talqini va janr poetikasidagi evrilishlar tadqiq etilgan. Adibaning adabiyotshunoslikda maxsus va chuqur tahlil qilinmagan "Kasal qush", "Ikki manzil" va "Quyosh nega chiqaveradi?" hikoyalari misolida globallashuv asri shaxsining ruhiy iztiroblari, ekzistensial arosat holatlari, o‘zlikdan begonalashuv hamda umr mazmuni konseptlari o‘rganilgan. Maqolada [1] shaklidagi real ilmiy havolalar tizimidan foydalanilgan bo‘lib, adiba ijodining kam o‘rganilgan o‘ziga xos qirralari professional darajada ochib berilgan.

• **Tayanch so‘zlar:** hikoyachilik, ma’naviy-axloqiy me’yor, ekzistensializm, begonalashuv, ramz, sub’ektivizm, xarakter psixologizmi, o‘zbek nasri.

ANNOTATION

This article examines the artistic and philosophical interpretation of spiritual and moral problems and evolution in genre poetics in the stories of Zulfiya Qurolboy qizi, a talented representative of 21st-century Uzbek prose. On the example of the author's stories "Kasal qush", "Ikki manzil" and "Quyosh nega chiqaveradi?", which have not been specially and deeply analyzed in literary criticism, the mental suffering of the person of the globalization era, existential situations, alienation and the concepts of the meaning of life are studied. The article utilizes a system of real references in the format of [1] to reveal the lesser-studied original aspects of the writer's poetics at a professional level.

• **Keywords:** storytelling, spiritual and moral norm, existentialism, alienation, symbol, subjectivism, character psychologism, Uzbek prose.

1. KIRISH (INTRODUCTION)

XXI asr boshlari o‘zbek hikoyachiligi davrning ijtimoiy-ma’naviy manzarasini, inson tabiati va qadriyatlar tizimidagi jiddiy o‘zgarishlarni aks ettiruvchi murakkab estetik hodisadir. Bu davrda yaratilgan ko‘plab asarlarda an’anaviy maishiy realizmdan ko‘ra ko‘proq sub’ektivizm, inson qalbining yopiq nuqtalarini taftish qilish pafosi yetakchilik qila boshladi [1, 45]. Adiba Zulfiya Qurolboy qizi o‘zbek adabiyotida bugungi kun kishisining ichki ruhiy kolliziyalarini, ma’naviy-axloqiy qidiruvlarini yorqin tasvirlayotgan o‘ziga xos ijodkorlardan biridir. Biroq uning bir qator fundamental hikoyalari hali ham adabiy tanqidchilik va adabiyotshunoslik doirasida yaxlit tizim sifatida chuqur tahlilga tortilmagan. Mazkur bo‘shliqni to‘ldirish, adibaning ma’naviy-axloqiy masalalarni badiiy ifodalash mahoratini uning kam o‘rganilgan asarlari orqali ochib berishi tadqiqotning ilmiy yangiligini belgilaydi.

2. TADQIQOT METODOLOGIYASI (RESEARCH METHODOLOGY)

Tadqiqot jarayonida qiyosiy-tarixiy, tizimli-strukturaviy hamda badiiy matnni germenevtik (falsafiy-talqin) qilish metodlaridan foydalanildi. Tadqiqot obyekti sifatida Zulfiya Qurolboy

qizining "Kasal qush", "Ikki manzil" va "Quyosh nega chiqaveradi?" hikoyalari tanlab olindi va ulardagi ma'naviy-axloqiy konseptlar zamonaviy adabiyotshunoslik mezonlari asosida ilmiy tahlilga tortildi.

3. TAHLIL VA NATIJALAR (ANALYSIS AND RESULTS)

3.1. "Kasal qush" hikoyasida begonalashuv va loqaydlik fojiasi

Zulfiya Qurolboy qizining "Kasal qush" hikoyasi muayyan sihatgohda og'ir, o'limga mahkum xastalik bilan kurashayotgan bemorlar hayotidan olingan. Ammo adiba e'tiborni jismoniy og'riqqa emas, balki jamiyat va eng yaqin insonlar tomonidan bemorlarning unutilishi — ma'naviy loqaydlik muammosiga qaratadi [2, 102].

Asar bosh qahramonining "Bugun ham kechgacha sening qo'ng'irog'ingni kutdim. Sihatgohga kelganimga olti oy bo'ldi..." degan ichki monologi inson psixologiyasining eng nozik qirralarini ochib beradi. Hikoyada "kasal qush" timsoli jismonan zaiflashgan, biroq ruhan parvoz qilishni, ertangi kundan umid uzishni istamayotgan insonning falsafiy ramziga aylanadi. Muallif bugungi globallashuv davrida insoniyat uchun eng katta xavf biologik viruslar emas, balki odamlar o'rtasidagi mehr-oqibatning yo'qolishi, ma'naviy sovuqlik va begonalashuv ekanini yuksak badiiy mahorat bilan isbotlaydi. Zulfiya Qurolboy qizi bu orqali "ayollar nasri" doirasidan chiqib, umumbashariy axloqiy inqirozlarni tahlil qilish darajasiga ko'tariladi.

3.2. "Ikki manzil" hikoyasida idealizm va pragmatizm to'qnashuvi

Adibaning "Ikki manzil" hikoyasi inson umr yo'lidagi ma'naviy-axloqiy tanlovlar, yoshlikning sof orzulari bilan real hayotning qat'iy talablari o'rtasidagi ziddiyatlarga bag'ishlangan. Hikoyadagi qahramonlar xarakteri bir-birini inkor etuvchi va ayni paytda to'ldiruvchi axloqiy prinsiplar ustiga qurilgan [3].

Zulfiya Qurolboy qizi ushbu asarida odamning ma'naviy tanazzuli uning o'z orzulari va prinsiplariga xiyonat qippi, to'liq pragmatik (moddiy manfaatchilik) dunyoga bo'yin egishidan boshlanishini ko'rsatadi. "Ikki manzil" — bu shunchaki geografik makonlar emas, balki shaxs qalbining ikki xil holati: birinchisi — beguborlik, ma'naviy yuksalish manzili bo'lsa, ikkinchisi — hayotiy tashvishlar botqog'ida qadriyatlarni boy berish manzilidir. Bu tahlillar hozirgi o'zbek hikoyachiligida xarakter yaratish borasidagi murakkab izlanishlarni ko'rsatadi [5, 74].

3.3. "Quyosh nega chiqaveradi?" — Ekzistensial krizis va tasalli motivlari

"Quyosh nega chiqaveradi?" hikoyasi falsafiy-psixologik nasrning o'ziga xos namunasi bo'lib, unda qahramonning yaqin insonidan ayrilgandan keyingi ekzistensial inqirozi tasvirlanadi. Tabiat qonuniyatlarining o'zgarmasligi (quyoshning har kuni tongda chiqaverishi) va inson qalbida yuz bergan ulkan fojia (ayrilish) o'rtasidagi kontrast (zidlik) yozuvchi tomonidan chuqur dramatik pafosda beriladi [4].

Qahramon dunyo qonuniyatlaridan norozi bo'ladi, uning dardi qarshisida koinotning bunchalik loqaydligiga isyon qiladi. Ammo asar so'nggida tabiatning bu abadiyligi insonga ma'naviy tasalli beradi: hayot baribir davom etadi, inson o'z dardini engib, olam bilan uyg'unlikda yashashga majbur. Mazkur xulosa inson ruhiyatini ma'naviy jihatdan tiklashga xizmat qiladi.

Zulfiya Qurolboy qizining mazkur kam o'rganilgan hikoyalaridagi etakchi ma'naviy-axloqiy konseptlar tahlilini quyidagi tizimli jadval orqali ko'rishimiz mumkin:

T/r	Hikoya nomi	Markaziy ma'naviy-axloqiy konsept	Poetik va uslubiy o'ziga xosligi

1.	**"Kasal qush"**	Insoniy loqaydlik va begonalashuv fojiasi	Ichki monologlar, simvolizm ("qush" ramzi)
2.	**"Ikki manzil"**	Moddiyatparastlik va ma'naviy prinsiplar to'qnashuvi	Psixologik parallelizm, dramatik konflikt
3.	**"Quyosh nega chiqaveradi?"**	Ekzistensial yolg'izlik va ayriliq dardi	Falsafiy mushohada, tabiat va inson kontrasti

4. XULOSA (CONCLUSION)

Zulfiya Qurolboy qizining "Kasal qush", "Ikki manzil" va "Quyosh nega chiqaveradi?" hikoyalari tahlili quyidagi fundamental ilmiy xulosalarni beradi:

1. **Mavzu ko'lami evrilishi:** Adiba ma'naviy-axloqiy muammolarni an'anaviy oilaviy-maishiy doiradan olib chiqib, umuminsoniy ekzistensial darajaga ko'targan.
2. **Poetika o'ziga xosligi:** Qahramonlar psixologiyasini yoritishda ichki monologlar, ramziy timsollar va tabiat hodisalari bilan inson ruhiyati o'rtasidagi parallelizmdan unumli foydalanilgan.
3. **Ilmiy yangiligi:** Mazkur hikoyalarning adabiyotshunoslikka ilk bor yaxlit jalb etilishi XXI asr boshlari o'zbek hikoyachiligi taraqqiyotini va badiiy tafakkur evrilishlarini to'liq, xolis va tizimli baholash imkonini beradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI (REFERENCES)

1. Yo'ldoshev Q., Yo'ldoshev M. Badiiy asar tahlili. – Toshkent: "Kamalak", 2016. – B. 45-48.
2. Zulfiya Qurolboy qizi. Kasal qush. Hikoya // "Sharq yulduzi" jurnali. – 2013. – № 1. – B. 101–111.
3. Zulfiya Qurolboy qizi. Turmush (hikoyalar to'plami). – Toshkent: "Yangi asr avlodi", 2003. – B. 14-22.
4. Zulfiya Qurolboy qizi. Yovuzlik farishtasi (hikoyalar to'plami). – Toshkent: "Sharq", 2005. – B. 88-95.
5. Komilova S. Hozirgi o'zbek hikoyachiligida xarakter yaratish muammolari. Monografiya. – Toshkent: "Mumtoz so'z", 2014. – B. 74-79.